

Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvencija – pirmasis tarptautinis dokumentas, nustatantis visoms šalims bendrus minimalius tabako kontrolės politikos reikalavimus, reglamentuojančius tabako gaminių paklausos, pasiūlos mažinimą ir laisvos nuo tabako aplinkos kūrimą. Šiuo svarbiausiu rūkymo prevencijos politiką reglamentuojančiu teisės aktu siekiama, kad visame pasaulyje būtų vieningai imtasi priemonių, skirtų tabako vartojimo paplitimui ir žalai žmonių sveikatai mažinti tarptautiniu mastu. Konvencijoje sukurti pagrindai tabako kontrolės priemonėms, kurias pasaulio šalys turi taikyti nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu.

Konvencijos atsiradimą (ji buvo inicijuota 1996m.) lėmė su šiuolaikinio pasaulio verslo, prekybos, užsienio investicijų plėtra bei valstybių vystymuisi susiję kompleksiniai pasaulio tabako epidemijos globalizacijos reiškiniai. 2003 m. Tabako kontrolės pagrindų konvencija buvo priimta Ženevoje vykusiame 56-toje Pasaulio sveikatos asamblėjoje. 2005 m. Konvencija įsigaliojo visame pasaulyje.

Šiuo metu iš 192 Pasaulio sveikatos organizacijos šalių narių Tabako kontrolės pagrindų konvenciją yra pasirašiusios 168 šalys, o 124 yra ją ratifikavusios. Lietuva šią konvenciją ratifikavo 2004 m.

Moksliniais tyrimais nedviprasmiškai įrodyta, jog rūkymas ir priverstinis kvėpavimas tabako dūmais yra mirties, ligų bei neįgalumo priežastis. Kasmet daugiau kaip 5 milijonai žmonių visame pasaulyje miršta nuo rūkymo sukeltų širdies ir plaučių ligų, insulto, vėžio ar kitokių negalavimų. Į šį skaičių neįtraukti daugiau kaip šeši šimtai tūkstančių žmonių, iš kurių daugiau kaip ketvirtis yra vaikai, kurie miršta nuo pasyvaus rūkymo sukeltų ligų. Jei padėtis artimiausiu metu nepasikeis, pasaulinės tabako epidemijos nuostoliai iki 2030 metų išaugs iki 8 milijonų mirčių per metus. Nužudžiusi 100 milijonų žmonių 20 amžiuje tabako epidemija gali nužudyti 1 milijardą 21-ajame amžiuje

Pagrindiniai šalių įsipareigojimai yra šie:

- Apsaugoti visuomenės sveikatos politiką nuo komercinių ir kitų tabako pramonės interesų.

- Taikyti kainų reguliavimo ir mokesčių priemones, siekiant sumažinti tabako paklausą.
- Apsaugoti žmones nuo tabako dūmų poveikio.
- Reglamentuoti tabako gaminių sudėtį.
- Reglamentuoti informacijos apie tabako gaminius pateikimą.
- Reguluoti tabako gaminių pakavimą ir ženklumą.
- Įspėti žmones apie tabako keliamą pavojų.
- Uždrausti tabako gaminių reklamą, skatinančią jų pirkimą ir rėmimą.
- Padėti žmonėms atsikratyti priklausomybės nuo tabako.
- Kontroliuoti neteisėtą prekybą tabako gaminiams.
- Uždrausti tabako gaminių pardavimą nepilnamečiams.
- Remti ekonomiškai perspektyvias veiklas, kaip alternatyvą tabako auginimui.

Didžiausio dėmesio visame pasaulyje susilaukė 6-tasis Konvencijos straipsnis, nustatantis priemones sumažinti tabako paklausą atitinkama kaina ir mokesčiais, 11-tasis straipsnis, reglamentuojantis reikalavimus tabako gaminių pakuotėms ir etiketėms, 13-tasis straipsnis apie tabako gaminių reklamavimą, pardavimo skatinimą ir rėmimą ir 14-tasis straipsnis, apibrėžiantis paklausos mažinimo priemones, susijusias su priklausomybe nuo tabako ir jo vartojimo nutraukimu. Tačiau šiuo metu pasaulio politikai ir visuomenė aktyviai diskutuoja apie 8-tąjį Konvencijos straipsnį, liečiantį apsaugą nuo priverstinio kvėpavimo tabako dūmais. Vadovaujantis šiuo straipsniu, kiekviena šalis priima ir nacionalinės teisės bei nacionalinės teisės lygiu įgyvendina, o kitais teisės lygiais skatina patvirtinti ir įgyvendinti reikiamas įstatymų, vykdomąsias, administracines bei kitokias priemones, numatančias apsaugą nuo priverstinio kvėpavimo tabako dūmais patalpose esančiose darbo vietose, viešajame transporte, viešosiose patalpose ir kitose viešose vietose.

Europos Sąjungos šalyse draudžiama arba iš dalies draudžiama rūkyti viešose vietose, kai kuriose šalyse - rūkyti baruose ir restoranuose. Airijoje ir Norvegijoje uždrausta rūkyti visose darbo vietose, baruose ir restoranuose. Sprendimus, draudžiančius ar ribojančius rūkyti viešojo maitinimo įstaigoje, yra priėmusios Italija,

Malta, Švedija, Škotija, Anglija, Estija. Svarsto – Suomija, Latvija, Čekija, Prancūzija, Belgija, Danija.

Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvencija yra svarbiausias tabako kontrolės instrumentas pasaulyje. Tai pirmoji Pasaulio sveikatos organizacijos inicijuota ir remiama tokio lygio tarptautinė sutartis visuomenės sveikatos srityje. Tai pirmoji tokio lygio sutartis Jungtinių Tautų istorijoje, kurią pasirašė daugiau kaip 170 valstybių. Šis dokumentas suteikia galimybę siekti aukštesnio sveikatos lygmens ir numato naujus bendradarbiavimo kelius tabako kontrolės srityje.

Kaip jokia kita tarptautinė sutartis, Tabako kontrolės pagrindų konvencija įpareigoja šalis veikti drauge, kad tabako vartojimas imtų mažėti. Greta kitų įsipareigojimų, visuomenės sveikatos politiką reikėtų laikyti aukščiau už komercinius ir tabako pramonės interesus, reguliuoti kainas ir mokesčius taip, kad mažėtų tabako gaminių daroma žala, saugoti visuomenę nuo rūkymo sukeltų ligų, reguliuoti ir skelbti tabako gaminių sudėtį, reguliuoti reikalavimus tabako gaminių pakuotėms, saugoti visuomenę nuo tabako keliamų pavojų, drausti tabako gaminių reklamą, skatinimą ir rėmimą, teikti pagalbą rūkantiesiems, norintiems atsikratyti savo priklausomybės, kontroliuoti neteisėtą prekybą tabako gaminiams, drausti pardavinėti tabako gaminius nepilnamečiams, sudaryti sąlygas tabako augintojams užsiimti alternatyvia veikla.

Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje taip pat pabrėžiama tarptautinio bendradarbiavimo svarba, kad visos šalys galėtų įgyvendinti konvencijos įsipareigojimus.

Pati visuomenė turėtų skatinti ir padėti savo vyriausybėms įvykdyti šią pareigą. Sutartis turėtų būti deramai įvertinta ir vyriausybinių bei nevyriausybinių institucijų, taip pat privačių asmenų, nes tai istorinis dokumentas, kovojantis prieš tabako vartojimą.

Sutartis jau įrodė savo veiksmingumą kovojant su rūkymu. Pasaulio šalys ryžtingai priima įstatymus, draudžiančius arba iš dalies draudžiančius rūkyti viešose vietose, kai kurios šalys draudžia rūkyti baruose ir restoranuose. PSO duomenimis, daugiau nei 80 proc. ES šalių praneša apie

įstatyminį draudimą arba griežtą suvaržymą rūkyti viešose vietose, tokiose kaip sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros, valstybinėse institucijose ir organizacijose, viešajame transporte.

Lietuvoje draudžiama rūkyti visose švietimo, sveikatos priežiūros įstaigose ir šių įstaigų teritorijose, viešajame transporte, darbo vietose esančiose uždaroje patalpose, bendrose gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru. Sprendimą, draudžiantį rūkyti viešojo maitinimo įstaigose, priėmė ir Lietuva: nuo 2007 m. sausio 1 d. draudžiama rūkyti restoranuose, kavinėse, baruose, kitose viešojo maitinimo įstaigose, klubuose, diskotekose, interneto kavinėse (internetu klubuose ir pan.), lošimo namuose (kazino), automatų ar bingo salonuose, kitose laisvalaikio praleidimo įstaigose, patalpose, kuriose vyksta sporto varžybos ar kiti renginiai, ir kitose žmonėms aptarnauti skirtose patalpose. Savivaldybių tarybos turi teisę uždrausti rūkyti viešose vietose (parkuose, skveruose ir kt.) ir kitose jų valdymo kompetencijai priklausančiose vietose.

Lietuva taip pat reglamentavo ir užrašus ant tabako gaminių. Užrašai „mažai dervų“, „lengvos“, „ypač lengvos“, „švelnios“, bet kokie kiti užrašai, prekių ženklai, piešiniai, vaizdai ar kiti ženklai, pavadinimai, teigiantys arba darantys išpūdį, kad konkretus tabako gaminytis yra mažiau kenksmingas už kitus, ant tabako gaminių pakuočių yra draudžiami.

Taip pat draudžiama parduoti tabako gaminius asmenims iki 18 metų. Kai kyla abejonų, kad asmuo yra jaunesnis negu 18 metų, tabako gaminių pardavėjai privalo iš perkančio tabako gaminių asmens reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą. Jeigu toks asmuo nepateikia amžių liudijančio dokumento, tabako gaminių pardavėjai privalo atsisakyti parduoti jam tabako gaminių.

Lietuvos Respublikoje draudžiama: visuomenės informavimo priemonėse išspausdintų ar kitokiais būdais išplatintų kuponų savininkams taikyti fiksuotas nuolaidas tabako gaminiams arba laikyti šiuos kuponus kitokiomis dalinio mokėjimo priemonėmis; nemokamai teikti (platinti) tabako gaminius ir (ar) jų naujus pavyzdžius; suteikti teisę

pirkėjui iš karto ar per tam tikrą terminą po vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo gauti dovanų ar priedą prie tabako gaminių; veikti pirkėjus įkyriai siūlant tabako gaminius, nurodant kainoraščiuose, kainų etiketėse, parduotuvių vidaus vitrinose tariamą kainų sumažinimą bei kitais gerai moralei ir viešajai tvarkai prieštaraujančiais būdais ar priemonėmis; parduoti tabako gaminius rinkinyje su kitomis prekėmis, taip pat bet kokias kitas prekes kaip privalomą priedą prie parduodamų tabako gaminių; teikti tabako gaminius kaip loterijų, konkursų, sporto varžybų, žaidimų prizus arba kartu su jais; organizuoti žaidimus ar konkursus bei loterijas, kurie skatintų įsigyti ir (ar) vartoti tabako gaminius; gaminti ir (ar) parduoti žaislus, maisto produktus ir kitas prekes, kurių dizainas imituoja tabako gaminius ar jų pakuotes; parduoti kitus (ne tabako) gaminius, pažymėtus tabako gaminių prekių ženklais; tabako gaminių išigijimo ir (ar) vartojimo skatinimo veiklai pasitelkti asmenis iki 18 metų. Lietuvos Respublikoje tabako gaminių gamintojams ir įmonėms, kurių pagrindinė veikla yra prekyba tabako gaminiiais, draudžiama remti renginius, skirtus asmenims iki 18 metų, televizijų bei radijo programas, taip pat veiklos rūšis ir renginius, apimančius ar vykstančius keliose valstybėse arba kitokiais būdais galinčius turėti poveikį už Lietuvos Respublikos teritorijos ribų.

Parengė

Danguolė Šulienė

Valstybinio psichikos sveikatos centro

Priklausomybės ligų skyriaus

Vyriausioji specialistė

Parko g. 15, Vilnius

Tel. (8 5) 249 9976

www.vpsc.lt

**TABAKO KONTROLĖS PAGRINDŲ
KONVENCIJA – TEISĖ BŪTI SVEIKIEMS**

Vilnius, 2012 m.